

NYHETSBRIV 4:2004

(Publicerat 2004-08-18)

I. En föreläsning på Hillesgården

Alla som läst min senaste bok *...men vad går det ut på egentligen – livet alltså* minns säkert att den utspelas på Hillesgården, och att denna förnämliga anläggning existerar i sinnevärlden. I deras serie av onsdagsframträdanden håller jag en föreläsning 1 september med samma titel som boken. Den börjar 19.00 och presenteras på följande sätt:

Kvällens föredragshållare är för många känd som ”spärrvakten som lär cheferna leda företag”. Detta epitet fick Karl-Erik Edris i samband med utgivningen av boken *Den vise VD:n*, som han skrev under tiden som spärrvakt vid lokaltågen i Stockholm. Karl-Erik, som har en bred akademisk bakgrund med tyngdpunkt på statsvetenskap, är numera författare och föreläsare på heltid och har just kommit ut med sin femte bok. I den tilldrar sig handlingen på Hillesgården, dit barnpsykiatern Ulrika och fabrikschefen Dan sökt sig för att om möjligt få hjälp i sina livskriser. Dan ställer då den centrala fråga som också är bokens titel *...men vad går det ut på egentligen – livet alltså*. Detta är väl en fråga vi alla ställer oss då och då. Och att lyssna på Karl-Eriks svar är mycket fascinerande. Han lägger fram sina kloka tankar med stor humor och värme. Så vi kan se fram emot en kväll i eftertankens och de glada skrattens tecken.

Information om praktiska ting som t.ex. biljettanskaffning och adress och bilväg till Hillesgården finns på hemsidan www.hillesgard.com

II. En påminnelse om Strategierseminariet 5/10 i Stockholm

I nyhetsbrevet 2:2004 (www.edris-ide.se/arkiv2-2004.html) aviserade jag ett seminarium kring min nya bok. Har du glömt att du tänkte anmäla dig eller rent av glömt att seminariet alls går av stapeln eller bara missat det så finns all information du behöver på www.strategier.net/edris_sem_2004.html och anmälan kan göras direkt på www.strategier.net/anmalan_edris.html eller på 018-10 14 50.

III. Om att bryta upp från en måltid bland svinen – tankar kring det amerikanska presidentvalet

En av sommarens verkliga höjdpunkter för mig var demokraternas partikonvent i Boston. Jag såg på CNN:s nattliga sändningar med stort intresse. Måhända var jag för lättpåverkad därhemma i TV-soffan. Men konventet fick mig att känna ett stråk av hopp när det gäller hur USA tänker möta framtiden. Och det har inte varit min grundkänsla i synnerhet inte sedan den ödesdiga dag då Bush och hans rådgivare valde rädsans och våldets väg som reaktion på de vedervärdiga 11-september-dåden.

Man varför fick då demokraternas partikonvent mig att känna hopp? En till synes enkel fråga som kräver ett rätt komplicerat svar.

Jag vet att det inte anses vara ett respektabelt grepp inom den politiska analysen att betrakta nationer som om de fungerade ungefär som individer. Men jag vill ändå bjuda på ett tankeexperiment med den innebörden.

Vi människor styrs länge av rädsla. En urrädsla som kommer till uttryck genom ett antal instinkter: självbevarelsedriften (rädslan för döden), sexualdriften (rädslan för existentiell ensamhet och isolering), självhävdandet (rädslan för att vara utan värde som gör att vi strävar efter oändligt anseende och oändlig makt och rikedom), flockinstinkten (rädslan för ensamhet och utsatthet som gör att vi skapar gemenskaper mot *dom*) och slutligen vetgirigheten (rädslan för det okända). Denna urrädsla väcker ett mäktigt begär efter kontroll och herravälde som vi försöker uppnå genom att ge oss dessa våra fem grundinstinkter i våld. Och det som outtalat hägrar som mål för projektet är att vi vill vara som gudar i vår egendefinierade värld.

Under resans gång kröns detta projekt förvisso med partiell, men aldrig slutlig framgång. Hur mycket vi än känner att vi står på toppen kommer vi förr eller senare i vår utvecklingshistoria till en vändpunkt där vi tvingas dra slutsatsen att vårt projekt är och förblir dödfött. Att vi aldrig kommer att få den kontroll vi eftersträvar. Men det mest förödande av allt, och som skildras så fantastiskt i liknelsen om den förlorade sonen, är att vi drabbas av en klar insikt om att det som länge tett sig värdefullt och eftersträvansvärt i själva verket är så fult, eländigt och bristfälligt att det faller sig naturligt att jämföra det med en måltid bland svinen.

Alla som inte upplevt detta i sitt eget inre känner måhända i en sekulariserad tid som vår en känsla av hänfull nedlåtenhet mot dylika religiösa teorier. Men för den som haft denna vändpunktsupplevelse har liknelsen en konkretion som är lika upplysande som en instruktionsbok för en bil är för en bilmekaniker.

Denna vändpunkt är en vändpunkt i förhållande till rädslan. Före vändpunkten gensvarar vi på det som väcker vår rädsla antingen med inställsam underkastelse eller med en större motmakt än den makt som skrämmer oss, dvs. vi försöker att i en känsla av vrede, hat och hämnd i stället tvinga det skrämmande till underkastelse. Alternativen är alltså underkastelse eller att svara med samma mynt för att själv vinna herravälde.

Efter vändpunkten är inte dessa reaktioner längre möjliga. Visst kan de vara frestande när rädslan är stark. Men insikten om att de bara inflammerar och förvärrar den skrämmande situationen är stark. Det skrämmande måste därför mötas med kärlek. Och då menar jag förstås inte det förvirrade, sentimentala och erotiskt laddade känslotillstånd som kallas kärlek i vår passions- och sexualfixerade tid. Kärlek är något helt annat. Det handlar om ett djupt medkännande som gör det möjligt för den älskande att förstå utan att fördöma och nedvärdera, och denna kärlekens varseblivning blir för den älskade ett av en orubblig integritet präglad erbjudande om en möjlighet till upprättelse. En upprättelse som betyder att den älskade, oavsett hur han eller hon är eller har varit, i mötet med den älskande kan frigöra den självinsikt som gör det möjligt att ta stora och avgörande steg mot att bli som den älskande.

Och självklart handlar denna kärlekens varseblivning inte bara om personliga relationer utan om alla frågor som möter oss människor, dvs. även allt det som rymms inom politikens domäner.

Dessutom vill jag gärna påminna om att denna kärlekens varseblivning har med själen att göra. Det som händer vid vändpunkten är alltså att själen – som tidigare varit omedveten – bryter in med stor kraft i vardagsmedvetandet. Detta leder till en djupgående och långvarig omvärdering av vad som är viktigt i livet, eller av vad livet egentligen går ut på, för att nu anspela på min senaste bok.

I alla länder finns det människor – i varierande och enligt min bedömning ökande antal – som har passerat vändpunkten. Eftersom jag delvis beskrivit denna vändpunkt med kristna begrepp, vill jag samtidigt understryka att detta inte betyder att jag pratar om något som är förbehållet kristna människor. Det jag beskrivit har inte med konventionell och särartsbetonande religiositet att göra. Det är något allmänmänskligt. Och dessa i djup mening ”omvända” människor är verksamma på livets alla områden. De försöker allt efter förmåga utvidga kärlekens domäner. Trots mitt måhända något högtravande språk handlar det om att på en vardaglig och ytterst prosaisk nivå oförtröttligt verka för att konflikter och motsättningar hanteras i en anda av god vilja, och därmed med en insikt om att i människornas värld är det konflikter, motsättningar och lidande som driver fram de verkligt djupa och befriande insikterna.

Demokratins huvudidé är att vi vanliga människor får genom allmän och lika rösträtt göra vårt omdöme gällande i val av vårt politiska ledarskap. Därför har vi i en djup mening de ledare vi förtjänar, ledare som speglar vår reella insikt och vårt reella omdöme. Även om det i tider av politikerförakt är populärt att hävda att politiker är en särskilt enfaldig, kortsynt och makt- och penninggirig sort.

En nations politiska ledarskap går alltså att uppfatta som ett slags utkristallisering av den genomsnittliga grad av insikt och omdöme som präglar det kollektiv som utgör nationen. Det är strängt taget omöjligt att nå nationellt ledarskap utan att vara buren av denna ”genomsnittlighet”. Demokrati är inget platonskt filosofvälde där de verkligt eller förment insiktsfulla styr den enfaldiga populasen, utan det storslagna med demokratin är att dess ”genomsnittlighet” är ett försök att politiskt institutionalisera ett samhälle där alla människor har ett lika värde och lika rätt att söka förverkliga sin i djupaste mening sanna natur.

Intressant nog råder en demokrati av analogt slag också inom den enskilde individen. Det finns många ”röstberättigade” krafter inom en människa, och det blir slutligen tyngdpunkten i majoriteten av dem som bestämmer de beslut och icke-beslut som skapar den enskildes livsväg. Och därvidlag skiljer sig inte massmördaren från t.ex. den framgångsrike affärsmannen.

I den mänskliga utvecklingsodyssén är det dessutom så att ju närmare vändpunkten kommer desto starkare börjar själen göra sig påmind. De vanliga krafternas herravälde börjar skaka i sina grundvalar. Det känns inte längre lika löftesrikt att leva livet efter länge invanda och rädslobetingade premisser. En längtan efter något djupare och sannare börjar förmärkas. Kanske börjar tillfällena

uppträda då den enskilde inte längre känner igen sig själv. Ett nytt och mindre självcentrerat sätt att reagera och agera ger sig kanske fläckvis tillkänna.

Och så småningom kommer så vändpunkten. Denna innebär ett radikalt regimskifte på individplanet. Själens tar kommandot även om de gamla invanda mönstren och livspremisserna gör motstånd.

Föga överraskande finns det en motsvarighet till denna process på det nationella planet. För i demokratin finns en viss (storleken varierar beroende på situationens grad av kritiskhet) och ibland utnyttjad marginal för ledarskapet att inte bara vara "genomsnittligt" utan visa verkligt föregångarskap genom att det förmår att på ett hoppfullt sätt politiskt gestalta och vinna stöd för en god utvecklingsmöjlighet för sin nation.

Ledarskapet lyckas helt enkelt gestalta ett inspirerande fragment av den vision för nationen som dess själ rymmer. Detta lyckas bara när verkligt stora ledare träder fram i rätt ögonblick och med rätt subjektivt stöd från medborgarna i sitt land. Och de mest lysande exemplen i närtid på detta är förstås Michail Gorbatsjov och Nelson Mandela, trots att båda verkade i politiska system som var långt ifrån fullgoda demokratier.

Med det här perspektivet på den enskilda människan och nationen så ställer jag mig alltså nu frågan om USA har tillräckligt många medborgare som har passerat vändpunkten för att det skall vara möjligt för landet att få en ledare som inte i lika hög grad som president Bush är slav under rädlans logik. En ledare som i stället kan få USA:s själ att lysa fram. Och följdfrågan är förstås om John Kerry skulle kunna vara denne ledare, och om det i så fall fanns några tecken på demokraternas konvent som pekade i denna riktning.

Jag har ju redan i inledningen av denna betraktelse antytt mitt svar på dessa frågor genom att säga att demokraternas partikonvent fick mig att känna hopp, men efter att jag nu har försökt helt kort förklara mitt analysperspektiv så skall jag komma med ett lite utförligare svar.

Att bedöma retorik är mycket komplicerat. Att känna vad man själv gillar är en sak, men att bedöma vilken verkan orden kan ha på det kollektiv som budskapet riktas till är inte lätt. Ord har en oerhörd makt. Ord i rättan tid kan göra vissa handlingslinjer omöjliga och öppna vägar för något nytt. En liten episod från presidentvalet 1984 där Ronald Reagan och Walter Mondale ställdes mot varandra kan kanske illustrera ordens makt. Reagan hade i en TV-intervju verkat glömsk, ja gaggig, och frågan om hans ålder (vid detta tillfälle var han 73 år) var på väg att bli en valfråga. Vid en TV-debatt passade då Reagan på att på sitt oefterhärmligt humoristiska sätt säga att han lovade att inte göra sin motståndares ungdom och oerfarenhet till en valfråga. Auditoriet och journalisterna, samt Mondale själv, brast ut i hjärtliga gapskratt. Och när skratten klingat ut var frågan om Reagans ålder död som valfråga. Ett vänligt skämt fungerade alltså här strängt taget som ett dödligt vapen.

Det från mitt analysperspektiv centrala med konventstalen är alltså att försöka förstå och uppfatta eller fånga upp vad det var talarna försökte väcka till liv hos

sina landsmän. Vilka värden som de försökte framhålla, och vilka visioner av det eftersträvansvärda som de försökte måla upp och väcka hoppfull entusiasm inför. Om det helt enkelt fanns någonting i talen som tyder på att den självcentrerade rädslans brutala maktpolitik kan komma att ersättas av ett mera vidsynt globalt ansvarstagande om John Kerry blir president.

Jag har framförallt lyssnat med mitt känsligaste retoriköra på tre tal, nämligen de som hölls av expresidenterna Jimmy Carter och Bill Clinton, samt John Kerrys tal. Och mitt intryck är faktiskt entydigt. Dessa tre herrar målade på olika sätt, med olika klarhet och med olika stil upp bilden av ett USA vid en avgörande skiljeväg.

Jimmy Carter var på sätt och vis den tydligaste. Hans framträdande var på många sätt djupt gripande. Han är ju allmänt ansedd som en misslyckade president, men som den kanske bäste före detta president som USA någonsin haft. Det är då framför allt hans världsomfattande arbete för fred, utveckling och mänskliga rättigheter genom sitt *Carter Center* (www.cartercenter.org) som ligger till grund för dyliga bedömningar. Och halten i dessa omdömen fick sin bekräftelse häromåret då Carter förärades Nobels fredspris.

Carter är ingen lysande folktalare. Han mumlar och mumlar och klarar inte av att få fram dramatiken i sitt budskap genom en klar och riktig rytm i framförandet. Men ändå förmedlade hans blotta uppenbarelse närvaron av en djupt bekymrad, godhjärtad och av ålder vis betraktare av situationen. Och det han försökte förmedla till det amerikanska folket var att den nuvarande politiska inriktningen, som han kallade ”några månader av extremism” inte bara skapat svåra problem, utan att den utgör ett avsteg från grundläggande amerikanska principer och värden. Ett avsteg så radikalt att han i sitt tals retoriska höjdpunkt drog följande slutsats: ”Ultimately, the issue is whether America will provide global leadership that springs from the unity and integrity of the American people or whether extremist doctrines and the manipulation of truth will define America’s role in the world. At stake is nothing less than our nation’s soul.” (När allt kommer omkring är den avgörande frågan om Amerika skall utöva ett globalt ledarskap sprunget ur det amerikanska folkets enhet och integritet, eller om extremistiska doktriner och manipulationer av sanningen kommer att vara det som definierar Amerikas roll i världen. Det som står på spel är inget mindre än vår nations själ.)

”Det som står på spel är inget mindre än vår nations själ”, dessa Carters mäktiga ord visar att han försöker hos sina landsmän väcka visionen av ett USA som om det är sant mot sina i nationens själ förankrade principer har en central och positiv roll att spela i världen. Och han följde upp dem med några personliga reflektioner. Han sa att om Gud ville så skulle han om några månader inleda sitt 81:a levnadsår och att de senaste månaderna hade varit några av de mest bekymmersamma i hans långa liv. ”But I am not discouraged. I do not despair for our country. I believe tonight, as I always have, that the essential decency, compassion and common sense of the American people will prevail. And so I say to you and to others around the world, whether they wish us well or ill: do not underestimate us Americans. We lack neither strength nor wisdom. There is a road that leads to a bright and hopeful future. What America needs is leadership. Our job, my fellow Americans, is to ensure that the leaders of this

great country will be John Kerry and John Edwards.” (Men jag är inte modfälld. Jag misströstar inte om vårt land. Jag tror ikväll, det jag alltid trott, att det som kommer att få övertaget är det amerikanska folkets grundläggande anständighet, medkänsla och sunda förnuft. Så därför säger jag till er och till andra runtom i världen – vare sig ni vill oss väl eller inte: Underskatta inte oss amerikaner. Vi saknar varken styrka eller visdom. Det finns en väg som leder till en ljus och hoppfull framtid. Det Amerika behöver är ledarskap. Vår uppgift, kära landsmän, är att se till att ledarna för detta stora land blir John Kerry och John Edwards.)

Så Carters bild av vad som står på spel är glasklar. Bushadministrationen blockerar genom sin politik den amerikanska nationens själ från att komma till fullt och sant uttryck. Men med stor tilltro till sina landsmäns klokheter ber han dem att välja nya ledare som kan se till att den amerikanska nationens bästa sidor kommer till uttryck.

Bill Clinton är en långt skickligare retoriker än Jimmy Carter. Han kan konsten att ”hetta upp” sin publik. Något som kräver ett stort emotionellt mod, för det handlar om att ge sig hän åt de känslor som böljar genom åhörarna. Att vara en bra talare är alltså något mycket intimt och närgånget. Det gäller att medkännande ”bada” i åhörarnas känsloreaktioner och förstärka dem så att de ”masserar upp” åhörarnas tankeliv på ett sådant sätt att de tar emot och accepterar de ståndpunkter som man framför. Bill Clinton är en mästare på detta. Och han förenar detta sitt emotionella mästerskap med ett glasklart, pedagogiskt och briljant intellekt.

Det som gjorde mest intryck på mig i Clintons konventstal var hur mycket mildare och inställsammare det var i tonen än vad Carters tal var. Carters budskap var mycket strävt. Han sa ju egentligen att för alla som förstår vad Amerikas själ bjuder dess medborgare att göra finns bara ett val: John Kerry. Medan Clinton var noga med att tala väl om Bush som person. Han sa t.ex. ”att i detta presidentval har vi amerikaner att välja mellan två starka män som älskar sitt land”. Men bakom den vänliga tonen målade Clinton systematiskt, knivskarpt och mycket pedagogiskt upp skillnaderna mellan Bush och Kerrys synsätt. Han lade den största vikten vid inrikespolitiken (som jag lämnar därhän i detta sammanhang), men han var lika tydlig när det gällde utrikespolitiken.

Bl.a. fällde han följande kommentar om kriget mot terrorismen: ”we live in an interdependent world in which we can’t kill, jail, or occupy all our potential adversaries, so we have to both fight terror and build a world with more partners and fewer terrorists.” (Vi lever i en värld av ömsesidigt beroende. Och i den kan vi inte döda, fängsla eller ockupera alla våra potentiella fiender, utan vi måste både bekämpa terrorism och bygga en värld med fler partners och färre terrorister.)

Detta citat vidrör kärnpunkten i Clintons hållning till människorna och världen, att framtiden handlar om samarbete och partnerskap. Om han skulle använda Carters terminologi är det ingen tvekan om att han skulle säga att denna framtid är den framtid som blir följden om ledarskapet hörsammar Amerikas själ. Och samtidigt förstår Clinton att den rädsla som 11-september-dåden utlöste är det största hindret för den framtid han tror på. Och dessutom vet han att Bush

kommer att göra allt som står i hans makt för att utnyttja denna rädsla till sin fördel.

Därför sa Clinton: "Their opponents will tell you to be afraid of John Kerry and John Edwards, because they won't stand up to the terrorists – don't you believe it. Strength and wisdom are not conflicting values – they go hand in hand. John Kerry has both. His first priority will be keeping America safe. Remember the scripture: Be Not Afraid." (Deras motståndare kommer att säga att ni skall vara rädda för John Kerry och John Edwards därför att de inte kommer att bekämpa terroristerna – men tro inte på sådant. Styrka och visdom är inte värden som är i konflikt med varandra, och John Kerry står för båda. Hans första prioritet kommer att vara att se till att Amerika är tryggt. Glöm inte vad som står i skriften: Var inte rädda.)

Särskilt intressant är den subtila hänvisningen till Bibeln, och den uppståndne Jesus uppmaning till Maria från Magdala och den andra Maria som hon kallas i Matteusevangeliet: "Var inte rädda." Detta budskap riktar sig till alla kristna amerikaner, demokrater som republikaner, med budskapet att deras högt betrodde mästare och frälsare säger att de inte skall vara rädda. Som den skicklige retoriker han är suger inte Clinton på denna "karamell", han försöker inte öppet få ut mesta möjliga av den, utan han påminner bara om att Jesus säger "var inte rädda". Och så utgår han från att alla som ägnar dessa ord den ringaste eftertanke förstår att de också betyder att för en god kristen skall inte rädslan vara det som avgör vilka beslut han eller hon fattar.

Mästerretorikern Clinton levererar alltså här närmast ett subliminallt budskap till sina åhörare, och det lyder i klartext: Vem av årets presidentkandidater anspelar minst på rädsla? Välj honom.

När sedan Clinton skall försöka förklara att valet är ytterst viktigt tar han upp avgörande beslut i landets historia. Och han gör det genom att säga: "At every turning point in our history we the people have chosen unity over division, heeding our founders' call to America's eternal mission: to form a more perfect union, to widen the circle of opportunity, deepen the reach of freedom, and strengthen the bonds of community. It happened because we made the right choices." (Vid varje vändpunkt i vår historia har vi det amerikanska folket valt enhet istället för splittring. Och på så sätt har vi beaktat våra grundares uppfordrande maning till oss att följa Amerikas eviga mission: att skapa en allt mer fulländad union, att vidga möjligheterna, att öka frihetens räckvidd och stärka samhällets band. Och detta skedde därför att vi gjorde de rätta valen.)

Och vilka "rätta val" väljer då Clinton att nämna? Jo han uttrycker sig så här: "In the early days of the republic, America was at a crossroads much like it is today, deeply divided over whether or not to build a real nation with a national economy, and a national legal system. We chose a more perfect union. In the Civil War, America was at a crossroads, divided over whether to save the union and end slavery – we chose a more perfect union. In the 1960s, America was at a crossroads, divided again over civil rights and women's rights. Again, we chose a more perfect union." (Under republikens tidiga historia var Amerika vid en skiljeväg precis som det är idag, djupt splittrat över frågan om vi skulle eller inte

skulle bygga en nationell ekonomi och ett nationellt rättssystem. Vi valde en mer fulländad union. Under inbördeskriget var Amerika vid en skiljeväg, splittrat över frågan om vi skulle rädda unionen och upphöra med slaveriet – vi valde en mer fulländad union. Under 60-talet var Amerika vid en skiljeväg, splittrat över frågorna om medborgarrätten och kvinnornas rättigheter. Ånyo valde vi en mer fulländad union.)

Och genom denna uppräknig av avgörande skiljevägar skapar Clinton känslan hos sitt auditorium att den amerikanska nationen nu står inför en skiljeväg av samma slag. Och denna gång förklarar Clinton att den gäller splittring över frågan om det går att samtidigt bekämpa terrorn och bygga en värld med mer samarbete och mindre terror (to fight terror and to build a world with more cooperation and less terror).

Med denna uppläggnig på retoriken är det självklara svaret på frågan att trohet mot Amerikas grundare och landets mission (och därmed hörsamhet mot dess själ för att anspela på Carters retorik) är att utan rädsla arbeta för en mer fulländad union genom att samtidigt bekämpa terror och arbeta för mer samarbete och mindre terror. Och detta kan enligt Clinton förstås bara ske om valets segerherre heter John Kerry.

Clintons tal var enligt min mening ett verkligt retoriskt mäterstycke. Och jag tror att de flesta i salen kände något i stil med ”tänk om vi hade haft honom som kandidat. Tänk om det hade varit hans tid nu. Då skulle Bush inte ha haft en chans.”

Att Clintons budskap hade fått avsedd ”upphettningseffekt” bekräftades också av CNN:s kommentatorer på plats. En objektiv journalist kan ju inte utbrista ”han har fanimej rätt” utan de började försvara sig mot sina tendenser att alltför tydligt ryckas med genom att ihärdigt prata om hur svårt det skulle vara för John Kerry att hålla ett lika bra tal.

Och hur gick det då för John Kerry? Höll han ett lika bra tal? Svaret på den frågan är att det är som att jämföra äpplen och päron. Uppgiften för Clinton var ju uteslutande att på tydligast möjliga sätt visa skiljelinjen mellan George W. Bush och John Kerry och att dessutom få fram att trohet mot det bästa hos den amerikanska nationen och mot den utvecklingsväg den följer kräver en röst för John Kerry. Och enligt min mening fullgjorde han denna sin uppgift på ett lysande sätt.

John Kerrys uppgift var däremot framförallt att framställa sig själv i trovärdig dager. Att troliggöra att han verkligen är ett presidentämne och inte bara en senator som fått en släng av hybris. Omgiven av ett rykte att vara en intellektuell och kylig torrboll måste han också visa kvaliteter som person som gör det möjligt för genomsnittsamnerkanen att känna sympati för honom. Och utöver denna mera personliga dagordning måste så Kerry försöka få fram vad det är han står för som gör det motiverat att byta innehavare av presidentämbetet mitt under ett krig.

Om jag först skulle försöka bedöma hur han lyckades med uppgiften att göra ett gott och trovärdigt personligt intryck så vill jag göra det genom att också säga några ord om Jimmy Carter och Bill Clinton i dessa avseenden. Och min bedömningsgrund är då hur de framstår som personer genom hur de framför sina talade budskap.

Om Carter vill jag säga att bakom hans lågmälda och vänliga mumlande verkar finnas det slags korta fasthet och hårdhet som röjer en principstyrd viljemänniska. På mig verkar han vara en mycket svårpåverkad ledartyp med vissa drag av dogmatiskhet samtidigt som han som person känns tämligen emotionellt distanserad och därför troligen i stor utsträckning ger andra frihet att vara som de själva är.

Clinton verkar däremot vara en mycket mera känslösam och närhetstörstande person. Han har av allt att döma ett briljant intellekt med en förnämlig förmåga till abstrakt processtänkande. Och här sitter med all sannolikhet nyckeln till hans förmåga till ledarskap. Det känns inte som han i första hand är en viljemänniska utan hans ledarskap verkar flöda ur att han genom sin briljanta och intrikat abstrakta överblick över de politiska processerna och sin starka emotionalitet kan skapa en miljö som hans medarbetare finner starkt inspirerande och stimulerande. Ur dessa av Clinton koreograferade grupprocesser utkristalliseras sedan förmodligen hans politiska linje med stöd av hans intuition.

John Kerry verkar som person vara som ett slags blandning av Carter och Clinton. Det känns som att han har en intellektuell skärpa och förmåga till abstrakt processförståelse som nästan kan mäta sig med Clintons, men samtidigt verkar han sakna dennes starka emotionalitet och närhetstörst. Dessutom känns det som att det i hans gängliga gestalt finns en fast och hård kärna som röjer närvaron av en viljemänniska som kanske inte som Carter i första hand är isolerat och lågtyngdpunktat envis utan har närmare till krigarens raka aggression och brutalitet.

Det jag tycker mig uppfatta hos Kerry är att han har en förmåga till långsiktigt visionärt tänkande, men att han som person har svårt att hitta balansen mellan den otålighet som alla visionärer besitter och den förmåga till viljestark uthållighet som han förmodligen besitter på djupare nivåer av sin varelse, men som kanske inte varit möjlig att fullt ut odla på den position han haft som senator.

Min känsla inför hans konventsframträdande var att han lyckades utmärkt när det gällde att skapa ett intryck av trovärdighet som presidentämne. Och det verkligt intressanta var att han trots sitt solida rykte som en intellektuell torrboll lyckades få fram en varm känsla. Inte den typ av het och närgången emotionalitet som Clinton skapar utan en svalare och mera ren värme, faktiskt ett slags försynt hjärtevärme. En sådan känsla skapar kanske ingen omedelbar entusiasm, men den kan leda till att en stark hängivenhet och respekt väcks. Och det kan vara av yttersta vikt för en ledare på en så svår position som den Kerry eftersträvar.

Att Kerry skulle kunna skapa denna rätt starka men ändå subtila känsla överraskade mig. Det i media förhärskande intrycket av Kerry som en

känslomässigt distanserad, rent av lätt arrogant och intellektuell östkustliberal hade inte förberett mig för att detta är en man som verkar ha mycket kärlek i sin natur.

Huruvida denna kvalitet kommer att uppfattas i tillräcklig grad av det amerikanska folket är med all sannolikhet en av nycklarna till en seger för Kerry. Men innan jag går in på mina bedömningar av kampen mellan Kerry och hans formidabla motståndare George W. Bush skall jag säga några ord om hur Kerry beskrev det val som amerikanerna står inför.

Det jag direkt måste säga är att eftersom Kerry hade ett mycket bredare syfte med sitt tal än Carter och Clinton var hela uppläggningsen annorlunda. Inte alls lika enkelt och dramatiskt i strukturen utan mera en katalog över olika kortfattat beskrivna problem inom såväl inrikes- som utrikespolitiken med tillhörande mer eller mindre konkreta förslag till åtgärder. Och denna katalog var sedan också uppblandad med olika inblickar från Kerrys bakgrund och personliga liv ägnade att klargöra vilka värderingar som är viktiga för honom. Man kan kanske säga att den valstrategiska tanken bakom uppläggningsen var att kasta ut ”valflask” till tillräckligt många i valmanskåren för att möjliggöra en seger.

Men Kerry profilerade sig förstås inte bara som ”försäljare” utan då och då försökte han kort och kärnfullt framhäva de olika värderingar och visioner som styr honom. Och min samlade bild av dessa i talet utspridda visions- och värderingsbudskap är som följer.

Alldeles i början av talet sa han: ”We are here tonight because we love our country. We are proud of what America is and what it can become. My fellow Americans: we are here tonight united in one simple purpose: to make America stronger at home and respected in the world.” (Vi är här ikväll för att vi älskar vårt land. Vi är stolta över vad Amerika är och över vad det kan bli. Kära landsmän: Vi är här ikväll förenade bakom ett enda syfte: att göra Amerika starkare på hemmaplan och respekterat i världen.)

Här förmedlar Kerry direkt sin hållning. Kärlek till fosterlandet, och betoning på att även om det är mycket som är bra redan nu så är det Amerika som ett ofullbordat framtidslofte som är det viktiga. Och så enheten bakom att detta fina land måste få en ny ledare eftersom den nuvarande försvagar landet på hemmaplan och undergräver respekten i utlandet.

Detta verkar kanske vid första påseendet vara lite politisk standardretorik, men denna inledningsdeklaration måste förstås i förhållande till att Kerry lite senare i talet utan att darra på manschetten förkunnar: ”My fellow Americans, this is the most important election in our lifetime” (Kära landsmän, detta är det viktigaste valet i vår livstid.)

Jag vet inte hur många år han menar ingår i begreppet ”vår livstid”. Men antag att han t.ex. bara menar tiden efter andra världskriget (han föddes själv 1943) och inte livstiden för den äldste levande amerikanen. Och även om så skulle vara fallet är detta ett mycket kraftfullt påstående som i klartext betyder att John Kerry anser att George Bush jämfört med många andra valda presidenter

(närmare bestämt tio stycken) är unikt illa skickad att göra något konstruktivt av de utmaningar som Amerika står inför.

Detta är utomordentligt stark kritik mot den sittande presidenten. Men fokus i utsagan och i talet i övrigt ligger inte på George Bush olämplighet för ämbetet utan på de positiva möjligheter som finns i nuet. Och när det gäller dessa visar det sig direkt att John Kerrys varseblivning av nuet liknar Carters och Clintons. Om bara en ledare med känslighet för nuets goda möjligheter får träda till så är det som Kerry sa mot slutet av sitt tal "time to reach out for the next dream" (dags för oss att sträcka oss ut efter nästa dröm).

Och att Kerry inte talar om en variant av samma gamla amerikanska dröm visas av att han inledde talets retoriska slutpunkt med påståendet "Never has there been a more urgent moment for Americans to step up and define ourselves". (Aldrig har det varit mer angeläget än nu för oss amerikaner att träda fram och definiera oss själva). Och så fortsatte han: "I will work my heart out, But, my fellow citizens, the outcome is in your hands more than mine. It is time to reach for the next dream. It is time to reach to the next horizon. For America, the hope is there. The sun is rising. Our best days are still to come." (Jag kommer att arbeta av hela mitt hjärta, men utgången kära landsmän ligger mer i era än i mina händer. Det är dags för oss sträcka oss ut efter nästa dröm. Det är dags att försöka nå nästa horisont, för där finns hoppet för Amerika. Solen håller på att gå upp, vår bästa tid är ännu inte här.)

John Kerry menar alltså precis som Clinton att den amerikanska nationen och folket står vid en skiljeväg där det finns möjligheter att förverkliga en ny dröm. Men den kräver att amerikanerna "definierar sig själva", rätteligen omdefinierar sig själva. Och underförstått handlar detta om att pejla in eller hörsamma den amerikanska nationens själ.

Kerry uttrycker detta tydligast när han talar om värden. Han säger då: "My fellow citizens, elections are about choices. And choices are about values. In the end, it's not just policies and programs that matter; the president who sits at that desk must be guided by principle. For four years, we've heard a lot of talk about values. But values spoken without actions taken are just slogans. Values are not just words. They're what we live by. They're about the causes we champion and the people we fight for." (Kära landsmän, ett presidentval är att göra ett val som gäller värden. När allt kommer omkring är det inte bara program och policyförslag som har betydelse, utan den president som sitter vid skrivbordet måste själv styras av principer. Under fyra år har vi hört mycket prat om värden. Men värden som uttalas utan att följas upp i handling är inget annat än slagord. Värden är inte bara ord. Vi lever efter dem. De visar sig i det vi engagerar oss för och för vem vi kämpar.)

Och så blottlägger han kort och kärnfullt olika exempel i Bush politik på motsägelsefullheter och hyckleri. Och så kommer hans slutsats om värden: "We believe that what matters most is not narrow appeals masquerading as values, but the shared values that show the true face of America." (Vi tror att det som har den största betydelsen är inte trångsynta appeller förklädda till värden, utan de gemensamma värden som visar Amerikas sanna ansikte.)

Den ”nya drömmen”, amerikanernas omdefinierande av sig själva handlar om just detta. Att visa fram Amerikas sanna ansikte.

Och innan jag säger något om hur Kerry beskriver detta sanna ansikte vill jag lyfta fram att han i likhet med Carter och Clinton förstår rädslans negativa inflytande för förmågan att visa detta ”sanna ansikte”. Han är kanske inte riktigt lika tydlig i sitt språk som t.ex. Carter som sa att ”we cannot maintain our historic self-confidence as a people if we generate public panic” (vi kan inte bibehålla vårt historiska självförtroende som folk om vi genererar panik bland allmänheten), men i samband med att han förklarade sin hållning till kriget mot terrorism sa Kerry att ”the future doesn't belong to fear; it belongs to freedom.” (framtiden hör inte till rädslan utan till friheten). Och i ytterligare ett annat sammanhang hävdade han faktiskt att “our purpose now is to reclaim democracy itself” (vår föresats nu är att återvinna själva demokratin). En mycket kraftfull utsaga som antyder att Kerry inser att demokratin förlorar sitt inflytande om den rädsla som genereras i samhället blir för hög.

Men hur beskriver han då slutligen de värden som visar Amerikas ”sanna ansikte”. Jo på följande sätt (och jag upprepar då en av de utsagor som jag redan citerat): ”We believe that what matters most is not narrow appeals masquerading as values, but the shared values that show the true face of America. Not narrow appeals that divide us, but shared values that unite us. Family and faith. Hard work and responsibility. Opportunity for all – so that every child, every parent, every worker has an equal shot at living up to their God-given potential.” (Vi tror att det som har den största betydelsen är inte trångsynta appeller förklädda till värden, utan de gemensamma värden som visar Amerikas sanna ansikte. Inte trångsynta appeller som splittrar oss utan gemensamma värden som enar oss. Familjen och tron. Hårt arbete och ansvar. Möjligheter för alla – så att varje barn, varje förälder, varje arbetare får en likvärdig chans att förverkliga sin gudagivna potential.)

Och han talar sedan utförligt och med inlevelse om de ekonomiska svårigheterna för amerikanska familjer i tider av outsourcing, etc. Att lönerna sjunker för medelklassen, och att det inte ens hjälper att man har flera jobb. Att sjukvårdskostnaderna rasar i höjden och att allt fler saknar sjukförsäkring.

För ett politiskt cyniskt öra verkar väl detta vara den amerikanska östkustsliberalismens standardretorik. Att detta inte är något nytt, och i varje fall inte något som gör det motiverat att ta till brösttoner och tala om Amerikas sanna ansikte. Och dessutom kan ju den politiske cynikern hävda att i den nyliberala era som inleddes med Reagan så är det politiskt dödfött att tala om dylikt.

Från mitt perspektiv ter sig emellertid situationen så här. Man kan tala vackert om den lysande framtid som stundar bara de nyliberala idéerna om hur den globala ekonomin skall fungera får fullt genomslag utan att obstrueras av ängsliga politiker med för liten tro på det absolut välsignelsebringande i den fria konkurrensen.

Men min historiska känsla säger mig att den nuvarande kapitalistiska epoken går mot sitt slut med samma säkerhet som den totalitära kommunismen en gång i tiden gjorde. Och detta slut är närmare än vi tror. De främsta förebuden är galopperande miljöproblem, skriande ekonomiska orättvisor och terrorism. Det som behövs är ett nytt ekonomiskt system som inte i första hand handlar om tillväxt för tillväxtens egen skull eller för att berika personer, företag och länder som redan har för mycket utan om rättvis fördelning av ett i ljuset av ekologiska realiteter rimligt välstånd.

Världen är i akut behov av omtänkande på det ekonomiska området. Och eftersom det inte finns någon makt på denna jord som är betydelsefullare för tilltron till den konventionella kapitalismen än USA så kommer med all sannolikhet inga vittgående förändringar att ske förrän USA självt får smaka den medicin som dess aggressiva näringsliv länge serverat andra. Det skulle med andra ord inte förvåna mig om det inom en inte alltför avlägsen framtid stundar stora ekonomiska svårigheter för USA (och därmed för världen i övrigt).

Skall den nödvändiga omdefinieringen av det globala ekonomiska systemet komma till stånd så måste det ekonomiska systemets motsvarighet till Vatikanen, dvs. USA, få i för sina egna medborgare oacceptabel utsträckning känna på de negativa konsekvenserna av det nuvarande systemet. Och när detta sker kommer det att behövas ett ledarskap som har medkänsla med den lilla människan, för det finns egentligen inget annat än små människor. Vi är alla svaga och beroende av varandra. Allt annat är tillfälligheter och illusioner.

Det jag tycker mig höra när John Kerry talar om ekonomi på ett sätt som ur det ekonomiskt-politiska perspektiv som dominerar debatten kan avfärdas som sedvanlig östkustsliberalism spetsad med en flirt med protektionistiska krafter är något som jag uppfattar som en beredskap att möta den framtid som de flesta hoppas inte skall komma. Att han som person kan vara rustad för att föra en politik som skulle kunna göra USA till en ansvarstagande och långsiktigt tänkande partner i det kalabalik- och omdefinieringsscenario för det globala ekonomiska systemet som jag anser vara oundvikligt. Och som därför inte bör förvärras genom att uppskjutas med hänvisning till maktelitens egenintresse, skyggglappar och illusioner, utan bör påbörjas så snabbt som möjligt.

Detta är alltså en av anledningarna till att demokraternas partikonvent fick mig att känna hopp. Alla som tänker att det enda realistiska är att fortsätta som vanligt anser samtidigt självfallet att detta hopp vilar på orealistiska förhoppningar och oekonomiskt tänkande. Och jag kommer inte att försöka bevisa att mitt hopp har en grund. Men alla som gör sig besväret att fundera över saken vet att hopp alltid handlar om hjärtats osäkra aningar om oförverkligade möjligheter. Och ibland blir onekligen förhoppningar verklighet. Så vi får helt enkelt se hur saker och ting utvecklas.

En andra anledning till hopp har med kriget mot terrorismen att göra. Min hållning till detta ämne har jag behandlat tämligen utförligt i tidigare nyhetsbrev (4:2001 i artikeln *Rädsla, hat och kärlek – tankar om terrordåden i USA* och i 1:2002 i artikeln *Bomber, hot och mänskliga rättigheter – ett rättfärdigt krig mot terrorismen?*). Sedan dess har jag inte närmare kommenterat utvecklingen i

kriget mot terrorismen annat än i förbifarten i 4:2002 och i en kort kommentar i 2:2003 till kriget i Irak med den vid det här laget grundligt bevisat understatementpräglade rubriken *Sejer i Irak – om konsten att ropa hej innan man är över bäcken.*

Enligt min mening är det lätt att uttala sig svepande kritiskt mot detta krig mot terrorismen och i synnerhet mot insatserna i Irak, och då särskilt mot de motiv som anförts och varierat allteftersom den verklighetsgrund som åberopats visat sig vara osäker eller osann. Men den här typen av kritik är i viss mening poänglös. Det är naturligtvis mycket viktigt att lögnen kommer i dagen och att de som motiverat sin politik med lögnen får bära det politiska ansvaret för detta. Men inget i denna typ av kritik gör det automatiskt lättare att förstå och hantera den situation som faktiskt existerar.

Detta är utomordentligt viktigt att förstå. Min käpphäst när det gäller att finna en konstruktiv hållning till terrorismen har hela tiden varit att framhålla att den centrala frågan för den drabbade är: Vad har vi gjort för att dra på oss eller förtjäna en sådan fiende? Och att sedan med utgångspunkt från ett ärligt och helst också sanningsenligt svar på den frågan sätta igång ett systematiskt arbete för att skaffa vänner, och rent av också göra vänner av fiender. En hållning som Clinton åsyftade när han i sitt tal framhävde att den skiljeväg USA nu stod inför gällde splittring över frågan om det går att samtidigt bekämpa terrorismen och bygga en värld med fler partners och färre terrorister.

Ett sådant arbete kräver att rädslan och därmed paranoian inte dikterar den politiska dagordningen. Att Bush står för rädlans politik torde emellertid vara mer än uppenbart. Och att detta också är hans kanske främsta tillgång i det stundande presidentvalet. Men det som ger mig anledning till hopp är att det i ledningen för det demokratiska partiet och hos John Kerry själv verkar finnas en tydlig insikt om att rädlans politik gör att USA inte kan visa sitt ”rätta ansikte”.

John Kerry väcker alltså mitt hopp när det gäller hanteringen av kriget mot terrorismen och kriget i Irak inte därför att han har klart deklarerat enkla och självklara lösningar på svåra problem utan därför att han trovärdigt förklarar att han står för en annan hållning. Att han inte är en förespråkare för rädlans politik, och att USA därför under hans ledning kan komma att bli en långsiktigt tänkande och ansvarstagande global aktör bland andra för att finna lösningar på de reella och utomordentligt svåra problem som ligger bakom terrorismen.

Men hur mycket hopp jag än kan tänkas fästa vid John Kerrys kandidatur så låt mig samtidigt understryka att jag inte är politiskt naiv. Han har en formidabel motståndare. George W. Bush hålls ju av många för att vara en dumskalle. Och det är väl uppenbart att han inte är en intellektuell gigant. Men han har något annat. Något som jag måste säga att jag själv upptäckte första gången när jag hörde hans tal till republikanernas konvent inför förra presidentvalet.

Mina politiska sympatier i detta val låg förvisso hos Al Gore. Men den känsla som jag har för talets makt väckte något slags beundran för George Bush skicklighet. Det är inte i första hand vad han säger utan hur han säger det, och vilket budskap det sagda ger på ett djupare plan till dem som lyssnar. Här finns

enligt min mening nyckeln till George Bush makt. Det är här han är en gigant, inte på intellektets område.

Jag vet inte om jag kan uttrycka den känsla jag har för den subliminala påverkan som jag menar att hans talekonst har. Men jag har aldrig hört något liknande. Med ett slags korthuggenhet och en speciell sorts rytm i andningen förmedlar han att jag har makten. Jag står här. Jag följer den utstakade linjen. Med mig är ni trygga.

Faktum är att om jag ger min bildfantasi fullt spelrum när han talar så träder en romersk general fram för mitt öga. Han står där mager och brunbränd, med sitt svärd och sin sköld och sin kjolliknande dräkt. En verklig krigare. En man att lita på, en man som står för sitt ord och en man som inte lägger några som helst fingrar emellan. Krigsguden Mars ler vänligt mot honom.

En sådan man i ett lands ledning i tider av krig är i princip oslagbar i val om rädslan är tillräckligt stark i valmanskåren. Därför kommer med all sannolikhet hela Bush återvalsstrategi att bygga på att skapa skräck. Men naturligtvis inte på ett sådant sätt att den verkar komma från Bush utan så att Bush kan visa att han är mannen som leder sitt land till trygghet och seger.

Den avgörande frågan är därför, vad vill Amerikas själ? Eller kanske rättare sagt var befinner sig Amerikas själ i sin utvecklingsprocess? Är det måhända så att det finns tillräckligt många amerikanska medborgare som passerat vändpunkten och därför är mottagliga för dess budskap? Och om så är fallet är det då kanske en inpejling av detta som både ligger bakom Clintons och Kerrys aningar om en avgörande skiljeväg samt Carters mera direkta påstående att nationens själ står på spel, och det faktum att dessa tre herrar så tydligt betonar att nyckeln till anträdandet av den rätta vägen mot framtiden är att rädslan inte får styra? Eller är det rent av så att det inte finns tillräckligt många som kan genomskåda den nuvarande av Bush starkt anslagna rädslolinjen och att den därför måste få dominera ett tag till för att det skall bli uppenbart för hela nationen att det som pågår är en måltid bland svinen?